

ترجمه و برداشتی

از:

قرآن مجید

جزوه اول

ترجمه و برداشت: از استاد سید حسن ابطحی

تنظیم موضوعی: جمعی از دانشمندان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ *

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ
وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ أَجْمَعِينَ لَا سِوَا عَلَى
بَقِيَّةِ اللَّهِ رُوحِي وَأَرْوَاحُ الْعَالَمِينَ لِتُرَابٍ مَقْدَمِهِ الْفِدَاءُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشگفتار

این جزوه باموضوع بندی مسئله «تزکیه نفس» از آیات قرآن تنظیم شده و هر آیه ای که مربوط به موضوعی از این علم است بعد از همان آیه ترجمه شده و سپس برداشتی از آیات در فصل جداگانه ای ارائه داده شده است. و بخاطر آنکه مباحثمان فعلاً در مسائل تزکیه نفس است قبل از مسائل اعتقادی آیاتی که مربوط به مراحل تزکیه نفس است در این جزوه آورده شده است.

ضمناً نباید گمان کرد، آنچه را که در اینجا می نویسیم تفسیر آیات قرآن بوده و یا حتی توضیح قرآن است. بلکه فقط یک نوع راهنمایی است که برای تدبّر بیشتری در قرآن و توجّه دوستان به سخنان حضرت حقّ جلّ و علایادآوری شده است.

تا ان شاء الله سالکین إلى الله با تأمل زیادتری موفّق به قرائت قرآن گردند. و ضمناً آیاتی که در این جزوه قرائت می شود جابجا شده و تنظیم موضوعی گردیده است.

یعنی اگر شما بخواهید آیانی که مربوط به تزکیه نفس است را پشت سر هم قرائت کنید به ترتیب قرآن مجید در این جزوه آورده شده است و بعدها سایر آیات که مربوط به عقاید و فروع احکام است در جزوات جداگانه ای آورده خواهد شد ان شاء الله.

به امید موفقیت و السلام

سید حسن ابطحی

«سورة مباركة حمد»

آیات ۱-۴ از سورة مباركة حمد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿۱﴾

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿۳﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿۴﴾

إِيَّاكَ نَعْبُدُ

ترجمة آیات ۱-۴

به نام خداوند بخشنده مهربان (۱)

تمام ستایشها، تمام کرنشها، تمام بندگیها و تمام شکرها برای خداوندی است که پرورش دهنده و تربیت کننده و مربی جهان و اهل جهان و به خصوص مردم جهان و بالآخره مربی جهانیان است. (۲)
خدائی که به هر کسی و به هر چیزی از روی مهربانی، حیات و هستی و سایر نعمتهایش را بخشیده و نسبت به مؤمنین شدیداً مهربان و به آنها لطف خاصی دارد. (۳)
خدائی که مالک و صاحب اختیار و فرمانده کل در عالم آخرت و روز جزا است و جز او کس دیگری مگر به اذن او نمی تواند در امور مردم دخالت کند. (۴) خدایا تنها تو را می پرستیم و بندگی می کنیم

برداشت از آیات ۱-۴ (مرحله عبودیت)

از این آیات استفاده می شود که پروردگار متعال صاحب، مالک و مربی تمام عوالم وجود است و همیشه دست در کار است. او به همه مخلوقاتش مهربانی می کند که با تکرار کلمه «الرحمن» این معنی را به ما فهمانده است، به مؤمنین و کسانی که راه تزکیه نفس را پیموده اند مهربانی خاصی دارد و آنها را از راهنمایی های خاصی برخوردار می کند که با تکرار کلمه «الرحیم» در این سوره این معنی را به ما می فهماند و انسان باید در مراحل تزکیه نفس قدم بردارد تا مشمول این مهربانی خاص واقع گردد و سپس زمینه عبودیت کامل که جز خدا را نپرستد و بنده رسمی خدا بشود و از شیطان و نفس اماره بالسوء نجات پیدا کند را به وجود آورد که از کلمه «إِيَّاكَ نَعْبُدُ» استفاده می شود.

از آیه ۵ سوره مبارکه حمد

وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾

ترجمه آیه ۵

و تنها از تو کمک می خواهیم. (۵)

برداشت از آیه ۵ (مرحله استقامت و اعتماد به نفس)

یکی از مراحل تزکیه نفس استقامت است و یکی از ارکان استقامت اعتماد به نفس است یعنی انسان به غیر از خدای تعالی به هیچ کس و به هیچ چیز تکیه نکند. و لذا پروردگار متعال در قرآن فرموده و در هر نماز به ما دستور داده که بگوییم «إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» یعنی تنها از تو کمک می خواهیم. و به هیچ کس مستقلاً اعتماد و تکیه نمی کنیم.

و اگر کسی این جمله را مکرر بگوید و اعتقاد به آن پیدا کند به مقام استقامت، ثبات و پایداری کامل می رسد.

آیات ۷-۱۶ از سوره مبارکه حمد

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ

عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾

ترجمه آیات ۷-۶

ما را به راه راست و صراط مستقیم هدایت کن. (۶)
منظور راه کسانی است که به آنها نعمت داده ای و مورد لطف خاص خود قرارشان داده ای نه آنهایی که

مورد غضب تو قرار گرفته و نه آن هائی که گمراه شده اند. (۷)

برداشت از آیات ۷-۶ (مرحله صراط مستقیم)

هدایت تنها در دست خدا است زیرا او علم مطلق است، جهل در او راه ندارد و لذا مطلقاً او است که همه چیز و همه کس را هدایت می کند و هدایت کامل به دست او است.

راه راست آن راهی است که هیچ اشتباهی در آن وجود نداشته باشد و قطعاً و یقیناً انسان را به کمالات روحی برساند آن چنانکه خدای تعالی پیامبر اکرم ﷺ و ائمه اطهار علیهم السلام را هدایت فرموده و به آنها این نعمت را ارزانی داشته ولی گمراهان، معصیت کاران و منحرفان که مبعوض خدا هستند از هدایت الهی برخوردار نبودند و ما هم طالب آن نیستیم که خدای تعالی راه انحرافی آنها را پیش پای ما بگذارد لذا از خدا می خواهیم که ما را به آن طرف راهنمایی نفرماید و ما را به حال خودمان وانگذارد.

«سورة مباركة بقره»

آیات ۱-۱۵ از سورة مباركة بقره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْم ﴿١﴾ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ

بِالْغَيْبِ وَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ وَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا

أُنزِلَ إِلَيْكَ وَ مَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ أُولَئِكَ عَلَى

هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

ترجمه آیات ۱-۵

«به نام خداوند بخشنده مهربان»

«الم» (۱) قرآن آن کتاب پر اهمیتی است که شکی در آن نیست، مایه هدایت اهل تقوی است. (۲)
آنهایی که به غیب و پنهانیها ایمان دارند و نماز را بر پا می‌دارند و از نعمتهائی که ما به آنها روزی کرده‌ایم انفاق می‌کنند. (۳)
و کسانی که به آنچه بر تو و بر پیامبران قبل از تو نازل گردیده، ایمان دارند و روز قیامت را باور کرده و به آن یقین دارند. (۴)
آنها همان کسانی هستند که از جانب پروردگارشان هدایت شده‌اند و آنها همان رستگارانند. (۵)

برداشت از آیات ۱-۵ (اهل تقوی)

آن کتابی که از جانب خدا با تفسیر و تأویل به پیامبر اکرم ﷺ وحی شده و علی بن ابی طالب علیه السلام با خط خود نوشته است، کتاب هدایت برای متقین است. (منظور کتاب علی علیه السلام است) متقین در این جا منظور اهل تقوایی هستند که مراحل تزکیه نفس را پیموده‌اند و با عقل، استدلال و حکمت الهی (نه با چیزهای دیدنی) به غیب ایمان پیدا کرده‌اند، نماز را بر پا می‌دارند، از نعمتهایی که خدا به آنها داده انفاق می‌کنند و به قرآن و تمام کتب آسمانی ایمان دارند.

آنها یقین به آخرت و قیامت دارند. زیرا مهم‌ترین ثمره تزکیه نفس رسیدن به مقام عین‌الیقینی نسبت به عالم آخرت است. این‌ها دسترسی به کتاب علی علیه السلام که مقداری از آن در ضمن احادیث و روایات معصومین نقل شده پیدا کرده و آنها را می‌فهمند و آنها مؤمنانی هستند که خدا قلبشان را به ایمان محکم نموده و امتحان کرده است.

این‌ها کسانی هستند که خدای تعالی هدایت آنها را تأیید فرموده و رستگاری را مخصوص آنها قرار داده است.

آیات ۶-۷ از سوره مبارکه بقره

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَمَّ اللَّهُ

عَلَى قُلُوبِهِمْ وَ عَلَى سَمْعِهِمْ وَ عَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

ترجمه آیات ۶-۷

قطعاً کسانی که کافرنند، برای آنها فرقی نمی‌کند چه آنها را بترسانی یا آنها را نترسانی، ایمان نمی‌آورند. (۶)

خدا (به خاطر غفلت‌شان) بر دل‌هایشان مهر زده و بر شنوایشان و بر دیدشان پرده انداخته و (به خاطر بی‌توجهیشان به قرآن و آیات الهی) برای آنها عذاب بزرگی خواهد بود. (۷)

برداشت از آیات ۶-۷ (عدم یقظه)

یک عده به خاطر توجه نکردن به راهنمایی‌های خدای تعالی، مواعظ انبیاء و اولیاء علیهم‌السلام و کفر ورزیدن به نعمت هدایت، خوابشان به مرگشان منتهی شده و پروردگار، آنها را اینگونه معرفی می‌کند که چه آنها را هدایت و تبلیغ کنی و چه آنها را بترسانی و چه نترسانی فرقی نمی‌کند دل آنها مهر خورده و جلوی چشم و گوششان را پرده گرفته و روز قیامت که از این مرگ روحی برخیزند عذاب بزرگی در انتظار آنها است و لذا همه باید از عاقبت غفلت‌هایشان بترسند و نگذارند غفلتشان به بدبختی‌شان منتهی گردد.

آیات ۸-۲۶ از سوره مبارکه بقره

وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَ بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ مَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ مَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَ مَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا

يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ

مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ

آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ

وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَى

شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤْنَ ﴿١٤﴾ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَ

يُؤْخِذُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالََةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا

رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا

فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا

يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمُّ بُكْمٌ عُمِّي فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ كَصَيْبٍ مِنَ السَّمَاءِ

فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ

حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا

أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ

وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ

الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ

الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ

رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ

الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ

رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٣﴾ وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا

نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ

إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٤﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا

النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ

رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ

مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾

ترجمه آیات ۸-۲۲

و بعضی از مردم کسانی هستند که (به زبان) می‌گویند: ما به خدا و روز قیامت ایمان آورده‌ایم و حال آنکه آن‌ها ایمان نیاورده‌اند. (۸)

می‌خواهند خدا و مؤمنین را فریب دهند، این‌ها جز خودشان را فریب نمی‌دهند ولی نمی‌فهمند. (۹)
در روح و دل این‌ها مرض است و خدا (به خاطر این عمل زشتشان) مرض روحی آن‌ها را زیاد می‌کند و برای آن‌ها به خاطر دروغهائی که می‌گویند عذاب دردناکی خواهد بود. (۱۰)
و وقتی به این دسته از مردم گفته می‌شود که در روی زمین فساد نکنید، می‌گویند: جز این نیست که ما اصلاح کننده‌ایم. (۱۱)

همه بدانند که قطعاً آن‌ها خودشان فسادکنندگان ولی نمی‌فهمند. (۱۲)
و وقتی که به آن‌ها گفته می‌شود: شما هم مثل مردمی که ایمان آورده‌اند، ایمان بیاورید. می‌گویند: آیا ما همان طوری که مردمان ابله ایمان آورده‌اند، ایمان بیاوریم؟ همه بدانید که این‌ها خودشان ابله‌اند ولی نمی‌دانند. (۱۳)

و زمانی که آن‌ها مؤمنین را می‌بینند، می‌گویند: ما هم ایمان آورده‌ایم. ولی وقتی با دوستان شیطان سیرتشان خلوت می‌کنند، می‌گویند: قطعاً ما با شمائیم، جز این نیست که ما آن‌ها را مسخره می‌کنیم. (۱۴)

خدا آن‌ها را مسخره می‌کند و آن‌ها را به سوی تجاوز و طغیان‌شان می‌کشانند تا سرگردان شوند. (۱۵)
آن‌ها مردمی هستند که هدایت را در مقابل گمراهی فروخته‌اند و این تجارتشان سودی ندارد و این‌ها هدایت‌شدگان نیستند. (۱۶)

مثل این‌ها، مثل کسی است که آتشی را روشن می‌کند. وقتی آتش اطرافش را نورانی کرد، (ناگهان طوفانی می‌آید) و خدا نور آن‌ها را از بین می‌برد و آن‌ها را در تاریکی که نبینند باقی می‌گذارد. (۱۷)
این‌ها کر و لال و کورند و آن‌ها (به سوی حقیقت) بر نمی‌گردند. (۱۸)

یا مثل باران تندی است که در آن تاریکی باشد و با رعد و برق از آسمان ببارد و آن‌ها از ترس مردن انگشتانشان را در گوششان بگذارند تا صدای صاعقه را نشنوند ولی خدا بر کفار احاطه دارد. (۱۹)

برق آن چنان شدید است که می‌خواهد چشمانشان را از حدقه بیرون بیاورد. هر زمان که زمین را برای آن‌ها روشن می‌کند، آن‌ها در آن روشنائی راه می‌روند ولی وقتی برای آن‌ها تاریک می‌کند، به جای خود می‌ایستند و اگر خدا بخواهد، شنوائی و بینائی آن‌ها را از بین می‌برد. زیرا خدا بر همه چیز توانا است. (۲۰)
ای مردم، پروردگارتان را بندگی کنید. آن خدائی که شما و کسانی که قبل از شما بوده‌اند را خلق کرده، شاید شما اهل تقوی شوید. (۲۱)

آن خدائی که زمین را برای شما فرش و آسمان را همچون سقف قرار داد و از آسمان آب نازل کرد و به خاطر نزول باران از زمین میوه‌هایی که رزق شما می‌باشد خارج فرمود. پس برای خدا ضدّ و شریک‌هائی قرار ندهید با اینکه شما (بدی این کار را) می‌دانید. (۲۲)

و اگر درباره آنچه ما بر بنده خود (حضرت محمد ﷺ) نازل کرده‌ایم در شکّید، (حداقل) یک سوره مانند آن را بیاورید و گواهان (درستی عمل) خود را غیر از خدا حاضر کنید (و آنها را شاهد بیاورید) اگر شما راستگوئید. (۲۳)

اگر این کار را نکردید، که هرگز هم نمی‌توانید بکنید، پس بپرهیزید از آتشی که هیزم آن، بدنهای مردم و سنگها است و آن برای کفار آماده گردیده است. (۲۴)

و (ای پیامبر) بشارت بده به کسانی که ایمان آورده و عمل شایسته نموده‌اند قطعاً برای آنها بهشت‌هائی است که از دامنه آنها نهرهائی جاری است، وقتی که به آنها از میوه آن باغ روزی می‌شود و می‌خورند، می‌گویند: این رزقی است که از قبل برای ما آماده شده و میوه‌ها در خوبی همه مانند یکدیگرند و برای این مؤمنین، در آن بهشت‌ها، همسران پاک و پاکیزه‌ای می‌باشد و اینها در آن بهشت‌ها، جاودانه و دائمی هستند. (۲۵)

قطعاً خدا از اینکه (به موجودات کوچکی) مانند پشه و بالاتر از پشه (در کوچکی) مثال بزند باکی ندارد، اما کسانی که ایمان آورده‌اند، می‌دانند که قطعاً آن از طرف پروردگارشان حق بوده است. ولی کسانی که کافرنند، می‌گویند: منظور خدا از این مثلها چیست؟

خدا جمع زیادی را بوسیله این مثلها گمراه و جمع زیادی را هدایت می‌کند، ولی خدا جز نافرمانان را به آن گمراه نمی‌کند. (۲۶)

برداشت از آیات ۸ - ۲۲ (صفات کسانی که تزکیه نفس نکرده‌اند)

آن‌هایی که منافق‌اند و در حقیقت دلشان مرده است و یا قلبی مریض دارند و به فکر علاج و حیات خود نیستند وقتی با مردم و اهل ایمان روبرو می‌شوند به خدعه و نیرنگ می‌پردازند و می‌گویند: ما هم به خدا و روز قیامت ایمان داریم ولی باید مؤمن کنجکاو باشد و ادعای هر کسی را نپذیرد زیرا آن‌ها در حقیقت ایمان به خدا ندارند و به مؤمنان نیرنگ می‌زنند. این‌ها جز خودشان را گول نخواهند زد و شعور ندارند، روز بروز امراض قلبی آن‌ها شدت پیدا می‌کند و بالاخره به عذاب دردناکی مبتلا خواهند شد. این نیرنگ‌بازان به گمان آنکه مصلح‌اند در زمین فساد می‌کنند و درکی ندارند هر چه مؤمنان این‌ها را از فساد نهی می‌کنند آن‌ها نمی‌فهمند آنقدر در جهلشان فرو رفته‌اند که مردم با ایمان و متدین به ادیان را سفیه و نادان می‌دانند، وقتی با همفکران خود و شیطان‌سیرتان می‌نشینند به آن‌ها هم دروغ می‌گویند و مؤمنان را استهزاء می‌کنند. اما روزی می‌رسد که آن‌ها در عذاب الهی و فشارهای روزگار آنچنان گرفتار می‌شوند که از ترس مرگ به خود می‌پیچند و نمی‌دانند چه باید بکنند.

خدای تعالی با کمال مهربانی برای آن‌ها با مثال، با مواعظ، با راهنمایی‌های پی در پی انبیاء ﷺ و قرآن سخن گفته ولی آن‌ها علاوه بر آنکه هدایت نشده‌اند همین مواعظ و مثالها را وسیله گمراهی خود قرار داده‌اند و این به خاطر هواهای نفسانی و فسق و عدم تزکیه نفسشان بوده است.